

บทที่ 3

แนวคิดและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชน

ประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญและมองข้ามไม่ได้ สำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาก็คือ สถานะของนักศึกษาที่อยู่ในฐานะเด็กและเยาวชน เนื่องจาก การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชนมีบางประเด็นที่แตกต่างจากการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยทั่วไป ดังนั้น การสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาจึงต้องมีความสอดคล้องกับแนวคิดและกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชนด้วย

3.1 ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน”

การให้คำจำกัดความของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ในปัจจุบันยังไม่มี ความหมายที่ชัดเจนแน่นอน เนื่องจาก มีการนิยามคำศัพท์ดังกล่าวไว้แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ

3.1.1 ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ตามกฎหมายระหว่างประเทศ

สำหรับกฎหมายระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child-CRC) ภาค 1 ข้อ 1 บัญญัติว่า “เพื่อความมุ่งประสงค์แห่งอนุสัญญานี้ เด็ก หมายถึง มนุษย์ทุกคนที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี เว้นแต่จะบรรลุนิติภาวะก่อนหน้านั้นตามกฎหมายที่ใช้บังคับแก่เด็กนั้น”¹ ดังนั้น ความหมายของคำว่า “เด็ก” ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก จึงหมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปี หากบุคคลที่มีอายุตั้งแต่สิบแปดปีขึ้นไป ถือว่าบุคคลนั้นพ้นสภาพการเป็นเด็ก ทั้งนี้ รวมถึงบุคคลที่แม้จะมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีแต่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ชายและหญิงที่มีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ซึ่งอยู่ในฐานะของเด็กตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก แต่หากได้สมรสกันก็ถือว่าพ้นสภาพการเป็นเด็ก ด้วยเหตุที่ชายและหญิงนั้นบรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสแล้ว

¹ Convention on the Rights of the Child Part I Article 1 “For the purposes of the present Convention, a child means every human being below the age of eighteen years unless under the law applicable to the child, majority is attained earlier.”

3.1.2 ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ตามกฎหมายภายในประเทศ

ในส่วนของกฎหมายภายในประเทศ มีการกล่าวถึงเด็กและเยาวชนไว้ในกฎหมายหลายฉบับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ก็ได้กล่าวถึงสิทธิและเสรีภาพที่เด็กพึงได้รับความคุ้มครองไว้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญมิได้ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ว่าหมายถึงบุคคลที่อยู่ในช่วงอายุเท่าใด การค้นหาความหมายของคำดังกล่าวจึงต้องพิจารณาจากกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติฉบับอื่นๆ ประกอบกัน ดังต่อไปนี้

1. *ประมวลกฎหมายอาญา* มิได้ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้โดยตรง แต่อาศัยการพิจารณาจากถ้อยคำของบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา เช่น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 73 ใช้ถ้อยคำว่า “เด็กอายุยังไม่เกินสิบปี ...” มาตรา 74 ใช้ถ้อยคำว่า “เด็กอายุกว่าสิบปีแต่ยังไม่เกินสิบห้าปี ...” แต่บทบัญญัติในมาตรา 75 เมื่อกล่าวถึงบุคคลที่มีอายุเกินกว่า 15 ปี กลับไม่ใช่คำว่า “เด็ก” แต่กลับใช้ถ้อยคำว่า “ผู้ใดอายุกว่าสิบห้าปีแต่ต่ำกว่าสิบแปดปี” จึงอาจอนุมานในเบื้องต้นได้ว่า บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 15 ปี ยังมีสภาพการเป็นเด็ก และบุคคลที่มีอายุเกินกว่า 15 ปี ถือว่าพ้นสภาพการเป็นเด็กแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม มาตรา 293 แห่งประมวลกฎหมายอาญากลับบัญญัติในทางที่ขัดกับบทบัญญัติข้างต้น เนื่องจาก มาตรา 293 ใช้ถ้อยคำว่า “ผู้ใดช่วยหรือยุยงเด็กอายุยังไม่เกินสิบหกปี ...” จึงหมายความว่า บุคคลที่อายุเกินกว่า 15 ปี แต่ไม่เกิน 16 ปี ตามความหมายของบทบัญญัติมาตรา 293 จึงยังถือว่าเป็นสถานภาพเป็นเด็กอยู่นั่นเอง ดังนั้น ความหมายของคำว่า “เด็ก” ตามประมวลกฎหมายอาญาจึงยังไม่มี ความชัดเจนแน่นอน

2. *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* มิได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้ในส่วนของนิยามศัพท์เช่นกัน จึงต้องอาศัยการพิจารณาถ้อยคำของบทบัญญัติประกอบการให้ความหมาย ซึ่งมาตรา 133 ทวิ ใช้ถ้อยคำว่า “ในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ... ซึ่งผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีร้องขอ ...” มาตรา 133 ตรี ใช้ถ้อยคำว่า “ในกรณีที่พนักงานสอบสวนมีความจำเป็นต้องจัดให้ผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีชี้ตัวบุคคลใด ...” ดังนั้น ความหมายของคำว่า “เด็ก” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงหมายถึง บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี

3. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 4 ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้ว่า “เด็ก หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส” พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กได้ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ไว้อย่างชัดเจนว่า “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ดังนั้น หากบุคคลที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ หรือบุคคลที่มีอายุมากกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ย่อมพ้นสภาพจากการเป็นเด็ก

4. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ให้นิยามของคำว่า “เด็ก” ไว้ว่า “เด็ก หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกินสิบห้าปีบริบูรณ์” และให้ความหมายของคำว่า “เยาวชน” ไว้ว่า “เยาวชน หมายความว่า บุคคลอายุเกินสิบห้าปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์” ดังนั้น บุคคลตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 15 ปีบริบูรณ์ ยังถือว่าเป็นเด็ก แต่ถ้าบุคคลอายุมากกว่า 15 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ก็จะไม่พ้นจากสภาพการเป็นเด็ก และเข้าสู่สภาพการเป็น “เยาวชน” ตามความหมายของกฎหมายฉบับนี้

5. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ได้บัญญัตินิยามศัพท์ของคำว่า “เด็ก” ไว้ว่า “เด็ก หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์” และได้ให้ความหมายของคำว่า “เยาวชน” ไว้ว่า “เยาวชน หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์” ดังนั้น “เด็ก” ตามความหมายของพระราชบัญญัตินี้จึงหมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ หากบุคคลดังกล่าวมีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ หรือมีอายุมากกว่า 18 ปีบริบูรณ์ ย่อมพ้นจากสภาพการเป็นเด็ก

อนึ่ง แม้บุคคลจะพ้นจากสภาพการเป็นเด็ก แต่ถ้าบุคคลดังกล่าวมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ จนถึงอายุ 25 ปีบริบูรณ์ บุคคลนั้นถือว่าเป็น “เยาวชน” ตามความของกฎหมายฉบับนี้

จากการศึกษากฎหมายภายในประเทศจะเห็นได้ว่า กฎหมายแต่ละฉบับมีการให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” เหมือนและแตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายแต่ละฉบับซึ่งมีเจตนารมณ์ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแตกต่างกันไป จึงเกิดประเด็นปัญหาในทางกฎหมายว่า ในเมื่อกฎหมายแต่ละฉบับมีวัตถุประสงค์ในการบังคับใช้แตกต่างกัน

จึงเป็นการสมควรหรือไม่ที่จะนำคำนิยามของคำว่า “เด็ก” หรือ “เยาวชน” ในกฎหมายฉบับหนึ่ง มาอธิบายคำว่า “เด็ก” หรือ “เยาวชน” ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายอีกฉบับหนึ่ง

3.1.3 ความเหมาะสมของการกำหนดความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษา

จากการศึกษากฎหมายแต่ละฉบับที่ให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ตั้งแต่กฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child-CRC) และกฎหมายภายในประเทศ ซึ่งได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และ พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 จะเห็นได้ว่า มีการให้ความหมายที่เหมือนและแตกต่างกันออกไป

กฎหมายบางฉบับให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” ว่าหมายถึง บุคคลที่มีอายุไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์ กฎหมายบางฉบับให้หมายถึงบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ กฎหมายบางฉบับให้หมายถึงบุคคลที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์

ในส่วนของความหมายของคำว่า “เยาวชน” ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ กฎหมายแต่ละฉบับให้ความหมายไว้แตกต่างกัน อาทิ กฎหมายฉบับหนึ่งให้ความหมายของคำว่า “เยาวชน” ว่าหมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แต่กฎหมายอีกฉบับหนึ่งกลับให้ความหมายของเยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ จนถึงอายุ 25 ปีบริบูรณ์

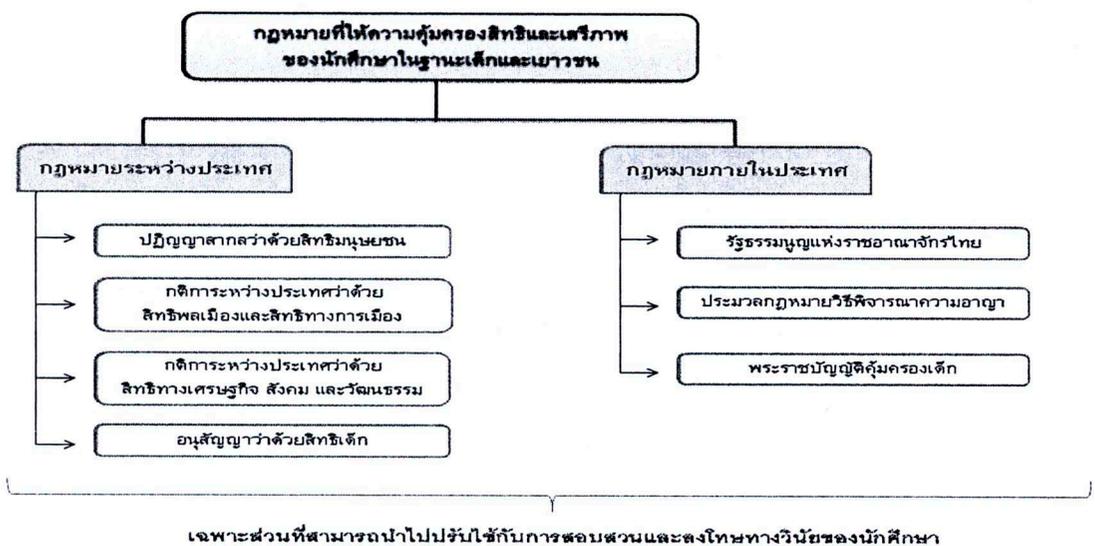
อย่างไรก็ดี การให้ความหมายที่แตกต่างกันก็ด้วยสาเหตุของเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับที่มีเจตนารมณ์แตกต่างกันออกไป แต่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ซึ่งมีส่วนที่กระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ในเมื่อความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ยังไม่มีความชัดเจนแน่นอนว่า จะต้องยึดถือกฎหมายฉบับใดเป็นเกณฑ์กลางในการกำหนดคำนิยามของ “เด็ก” และ “เยาวชน” เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามหลักนิติรัฐ (Legal State) ผู้วิจัยเห็นควรที่จะกำหนดความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” ให้มีความครอบคลุมถึง

นักศึกษาภายในสถาบันอุดมศึกษาด้วย เพราะอย่างน้อยที่สุดกฎหมายฉบับหนึ่ง กล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 4 ซึ่งบัญญัติว่า “นักศึกษา หมายความว่า เด็ก ซึ่งกำลังรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน” ก็ได้แสดงถึงเจตนารมณ์อย่างชัดเจนแล้วว่า กฎหมายฉบับนี้มุ่งที่จะให้ความคุ้มครองเด็กที่ศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาด้วย ฉะนั้น เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรให้ความหมายของคำว่า “เด็ก” และ “เยาวชน” รวมความถึงนักศึกษาทุกคนซึ่งกำลังรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน

3.2 กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชน

สิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชนมีลักษณะค่อนข้างเป็นนามธรรม เพราะเรื่องดังกล่าวเป็นเพียงแนวคิดหรืออุดมคติเท่านั้น การแปรสภาพเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้มีผลบังคับอย่างเป็นรูปธรรมต้องอาศัยการบัญญัติแนวคิดดังกล่าวในรูปของกฎหมาย ซึ่งในปัจจุบันมีกฎหมายที่รองรับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชนอยู่จำนวนพอสมควร ทั้งกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในประเทศ ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับนั้นอาจจะมีเจตนารมณ์ที่แตกต่างกัน แต่โดยแนวคิดพื้นฐานของกฎหมายแต่ละฉบับนั้นกลับมีวัตถุประสงค์เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นั่นก็คือ การมุ่งคุ้มครองและส่งเสริมการใช้สิทธิและเสรีภาพของเด็กและเยาวชนนั่นเอง

ภาพที่ 3.1 กฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชน

3.2.1 กฎหมายระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษา ในฐานะเด็กและเยาวชน²

3.2.1.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights 1948)

“ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)” ถือเป็นความพยายามขององค์การสหประชาชาติที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ปฏิญญาสากลฯ มีลักษณะเป็นการรวบรวมสิทธิมนุษยชนที่กระจัดกระจายอยู่ให้เป็นระบบเดียวกัน และมีการจัดหมวดหมู่และแจกแจงเป็นประเภทต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อให้รัฐสมาชิกขององค์การสหประชาชาติสามารถนำหลักการดังกล่าวไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำกฎหมายของตนเองต่อไป อย่างไรก็ตาม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมิได้ก่อให้เกิดผลผูกพันหรือสภาพบังคับแก่ประเทศสมาชิกว่าต้องปฏิบัติตามปฏิญญาดังกล่าว³

หลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ คำปรารภของปฏิญญาสากลฯ ได้ยอมรับเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน จึงสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สิทธิมนุษยชนควรจะได้รับ การปกป้องคุ้มครองโดยหลักแห่งกฎหมาย⁴ ซึ่งสิทธิในชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ สิทธิในเสรีภาพ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นได้

² คำแปลของกฎหมายระหว่างประเทศฉบับต่างๆ ส่วนหนึ่งอ้างอิงจาก คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.), สิทธิมนุษยชน, (ม.ป.ท., 2540). ทศนีย์ ลักษณะภิขันธ์ และคณะ, รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การพิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดตามอนุสัญญาและมาตรฐานระหว่างประเทศ, เสนอต่อสำนักงานกิจการยุติธรรม กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม. พลภัฏฐ์ ทัฬหี, “การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาญา: ศึกษากรณีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550). เสาวลักษณ์ วิจิตร, “การคุ้มครองสิทธิเด็กกระทำผิดจากการสอบปากคำในชั้นสอบสวนตามกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545). และ อัจฉรา ฉายากุล และคณะ, พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมการศาสนา, 2546).

³ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, สิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), หน้า 95-97.

⁴ W.H.Auden. An Introduction to the Human Rights Movement [Online]. Available from: <http://www.hrweb.org/intro.html> [22 July 2011]

อย่างเสรี เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุม และสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ⁵ สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวได้รับความคุ้มครองตามปฏิญญาสากลฯ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ สิทธิทางแพ่งและสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้⁶

1. สิทธิทางแพ่ง กล่าวถึง ความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่แบ่งแยกความแตกต่างของมนุษย์ด้วยเหตุแห่งเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ฯลฯ สิทธิในการดำรงชีวิต สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการอันโหดร้ายไร้มนุษยธรรม การได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิที่จะไม่ถูกจับ กักขัง หรือเนรเทศโดยพลการ สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมจากศาลที่มีความอิสระและเป็นกลาง สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานเบื้องต้นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการตัดสินว่ามีความผิด สิทธิที่ไม่ต้องรับโทษทางอาญา หากในขณะที่ยกระทำการนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดและโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติในขณะที่ยกระทำความผิดมิได้ เสรีภาพในความคิดและการนับถือศาสนา เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

2. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กล่าวถึง สิทธิที่จะเลือกการทำงานได้อย่างเสรี สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนอย่างเท่าเทียม สิทธิที่จะก่อตั้งสหภาพแรงงาน สิทธิในการพักผ่อนและเวลาว่างจากการปฏิบัติงาน สิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ สิทธิในการศึกษา สิทธิที่จะเข้าร่วมทางวัฒนธรรมของชุมชน ความบันเทิงในศิลปะ ความก้าวหน้าและผลประโยชน์ทางวิทยาศาสตร์ สิทธิได้รับความคุ้มครองประโยชน์ทางศิลปกรรม และทางวัตถุอันเป็นผลจากการประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ วรรณกรรม และศิลปะ เป็นต้น

จากการศึกษาเนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะเห็นได้ว่าปฏิญญาสากลฯ มุ่งให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนพึงมีพึงได้รับ ดังนั้น เด็กและเยาวชนในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง ก็ย่อมที่จะได้รับการประพาดปฏิบัติจากรัฐและบุคคลอื่นเช่นเดียวกับการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ทั่วไปด้วย

⁵ Jerre S. Williams, *Constitutional Analysis*, (ST.Paul: West Publishing, 1979), p. 271.

⁶ สรุปความจาก คณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส.), *สิทธิมนุษยชน*, หน้า 3-9. และ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, *สิทธิมนุษยชน*, หน้า 101-106.

3.2.1.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights 1966)

“กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant of Civil and Political Rights)” มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1976 มีสถานะเป็นสนธิสัญญาที่ประมวลสิทธิต่างๆ ที่มีความเป็นสากลไว้ หลักการในกติการะหว่างประเทศฯ จึงมีความสำคัญและเป็นพันธกรณีที่รัฐภาคีซึ่งรวมถึงประเทศไทยต้องปฏิบัติตาม⁷ เนื้อหาของกติการะหว่างประเทศฯ กล่าวถึงสิทธิทางแพ่งและสิทธิในทางการเมืองที่ประชาชนพึงได้รับการปฏิบัติจากรัฐ ดังนั้น เด็กและเยาวชนในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่งของรัฐจึงได้รับความคุ้มครองตามพันธกิจที่รัฐต้องอำนวยสิทธิดังกล่าว นอกจากนี้ บทบัญญัติบางข้อเป็นการกำหนดสิทธิให้แก่เด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ

สาระสำคัญของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เฉพาะส่วนที่มีความเกี่ยวพันโดยตรงกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนมีดังต่อไปนี้

- ข้อ 6 (5) จะไม่มีการพิพากษาให้ประหารชีวิตในคดีอาชญากรรมที่กระทำโดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และจะลงโทษนี้ต่อหญิงที่มีครรภ์มิได้

- ข้อ 10 (2) (b) ต้องแยกผู้ต้องหาที่เป็นเด็กและเยาวชนออกจากผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่ และให้นำตัวขึ้นพิจารณาพิพากษาคดีให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

- ข้อ 14 (4) ในกรณีผู้ที่กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน วิธีพิจารณาความให้เป็นไปโดยคำนึงถึงอายุและด้วยความประสงค์ที่จะส่งเสริมการแก้ไขความประพฤติของบุคคลนั้น

- ข้อ 18 (4) รัฐภาคีแห่งกติการะหว่างประเทศฯ นี้รับที่จะเคารพเสรีภาพของบิดามารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมายในการให้การศึกษาทางศาสนาและศีลธรรมแก่เด็กตามความเชื่อของตน

⁷ พรชัย ด่านวิวัฒน์, “ประเทศไทยกับการเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง พ.ศ. 2509,” ใน สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย, วิชัย ศรีรัตน์, บรรณาธิการ. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 39.

- ข้อ 24 (1) เด็กทุกคนย่อมมีสิทธิในมาตรการต่างๆ เพื่อการคุ้มครองเท่าที่จำเป็นแก่สถานะแห่งผู้เยาว์จากครอบครัวของตน สังคม และรัฐ โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สินหรือการกำเนิด

- ข้อ 24 (2) เด็กทุกคนต้องได้รับการจดทะเบียนทันทีภายหลังการเกิด และได้รับการตั้งชื่อ

- ข้อ 24 (3) เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับสัญชาติ

นอกจากนี้ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ยังมีบทบัญญัติที่ให้สิทธิร้องเรียนแก่รัฐภาคี ในกรณีที่รัฐภาคีหนึ่งเห็นว่า รัฐภาคีอื่นๆ ไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีบัญญัติไว้ในกติการะหว่างประเทศฯ ฉบับนี้ โดยมีเงื่อนไขเกี่ยวกับการร้องเรียน กล่าวคือ เรื่องร้องเรียนจะได้รับพิจารณาก็ต่อเมื่อรัฐภาคีที่ได้ประกาศยอมรับอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ยื่นเท่านั้น และเรื่องร้องเรียนนี้จะไม่ถูกรับไว้พิจารณาถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับรัฐภาคี ซึ่งมีได้ประกาศยอมรับอำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน⁸

3.2.1.3 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights 1966)

“กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights)” มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1976 โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของเด็กและเยาวชนดังต่อไปนี้

- ข้อ 10 (1) ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยรวมของสังคมที่เป็นพื้นฐานและเป็นธรรมชาติควรได้รับการคุ้มครองและช่วยเหลืออย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะทำได้

⁸ กุลพล พลวัน, พัฒนาการสิทธิมนุษยชน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2538), หน้า 114. อังโน อิงอร จินตนาเลิศ, “กลไกระหว่างประเทศเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 12.

โดยเฉพาะในการจัดตั้งและในขณะที่ต้องรับผิดชอบต่อการดูแลและการศึกษาของเด็กที่ยังพึ่งตนเองไม่ได้ การสมรสต้องกระทำโดยยินยอมอย่างเสรีของผู้ที่เจตนาจะสมรส

- ข้อ 10 (2) มารดาควรได้รับการคุ้มครองพิเศษระหว่างช่วงระยะเวลาตามควรก่อนหรือหลังการให้กำเนิดบุตร ในระหว่างช่วงระยะเวลาดังกล่าวมารดาซึ่งมีงานทำควรได้รับอนุญาตให้ลาโดยไม่รับเงิน หรือลาโดยมีสิทธิประโยชน์ด้านสวัสดิการสังคมอย่างเพียงพอ

- ข้อ 10 (3) มาตรการคุ้มครองและช่วยเหลือพิเศษควรจัดเพื่อเด็กและผู้เยาว์ที่ป่วย โดยไม่เลือกปฏิบัติ เนื่องจาก ขาดกำเนิดหรือเงื่อนไขอื่นๆ เด็กและผู้เยาว์ควรได้รับการคุ้มครองจากการแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม การจ้างเด็กให้ทำงานซึ่งเป็นภัยต่อศีลธรรม สุขภาพ หรือเป็นอันตรายต่อชีวิต หรือนำจะขัดขวางการเจริญเติบโตตามปกติของเด็กควรถูกลบโทษได้ตามกฎหมาย รัฐควรจำกัดอายุขั้นต่ำ ซึ่งการจ้างแรงงานเด็กจะทำไม่ได้ และลงโทษได้โดยกฎหมาย

3.2.1.4 อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child): หลักประกันที่ชัดเจนในการคุ้มครองเด็กจากกระบวนการยุติธรรม

“อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child)” มีเหตุสืบเนื่องมาจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิเด็ก (United Nations Declaration of the Rights of the Child 1959) ไม่มีข้อผูกพันให้รัฐทั้งหลายที่ร่วมกันแสดงมติรับรองต้องปฏิบัติตาม ประกอบกับตราสารระหว่างประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเด็กก็มีจำนวนมาก ในแต่ละฉบับก็มีวิธีการคุ้มครองที่แตกต่างกันซึ่งปรากฏในรูปของปฏิญญาที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ อีกทั้งเนื้อหา ก็มีลักษณะทั่วไปไม่เพียงพอที่จะให้ความคุ้มครองต่อเด็กเป็นพิเศษ จากปัญหาเหล่านี้จึงได้มีการรวบรวมหลักการคุ้มครองสิทธิเด็กให้อยู่ในลักษณะเอกสารฉบับเดียวกัน กล่าวคือ ในรูปของอนุสัญญา (Convention) เพื่อให้มีวิธีการและมาตรฐานอย่างเดียวกัน โดยที่อนุสัญญาได้สร้างกลไกทางกฎหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติตามพันธกรณีอย่างจริงจัง มีกลไกทางกฎหมายและวิธีการที่จะให้มีผลบังคับมากกว่าสนธิสัญญาอื่นๆ⁹

⁹ พลรัฐ ทัฬหภูมิ, “การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดอาญา: ศึกษากรณีการทำแผนประทุษกรรมประกอบคำรับสารภาพ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 62.

สหประชาชาติโดยองค์การกองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund-UNICEF) จึงได้ร่างอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กขึ้นเพื่อให้มีผลบังคับแก่รัฐที่ให้การรับรอง โดยอนุสัญญาดังกล่าวมีผลบังคับใช้ในวันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1990¹⁰ สำหรับประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาด้วยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535¹¹

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่บัญญัติไว้ทั้ง 54 มาตรา ได้อธิบายถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กซึ่งไม่จำกัดว่าเด็กนั้นจะอยู่ที่ใด ได้แก่ สิทธิที่จะมีชีวิตรอด สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ สิทธิที่จะได้รับการป้องกันจากภัยอันตราย การข่มเหงทารุณ และการแสวงหาประโยชน์ สิทธิที่จะมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในครอบครัว วัฒนธรรม และสังคม¹² ซึ่งโดยสรุปแล้ว อนุสัญญาดังกล่าวอาจแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 หลักการสำคัญ ได้แก่ หลักทั่วไปของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล หลักการคุ้มครองร่างกาย ชีวิต เสรีภาพ และสวัสดิภาพของเด็ก หลักการคุ้มครองสิทธิทางพลเมือง หลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือการกระทำผิดทางอาญา หลักการคุ้มครองเด็กผู้ด้อยโอกาส และหลักการให้สวัสดิการสังคมแก่เด็ก¹³

อย่างไรก็ดี ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะหลักการคุ้มครองเด็กที่มีปัญหาความประพฤติหรือการกระทำผิดทางอาญา กล่าวอีกนัยก็คือ หลักการคุ้มครองสิทธิเด็กในกระบวนการยุติธรรมของรัฐ เนื่องจาก การคุ้มครองสิทธิของเด็กในส่วนดังกล่าวสามารถนำแนวคิดมาปรับใช้กับการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาในฐานะที่นักศึกษาเป็นเด็ก และเยาวชนได้เป็นอย่างดี โดยอนุสัญญาฯ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลักการข้างต้น ดังต่อไปนี้

- ข้อ 37 (a) รัฐภาคีประกันว่า จะไม่มีเด็กคนใดได้รับการทรมาน หรือถูกปฏิบัติหรือลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือต่ำช้า ไม่มีการลงโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิต โดยบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

¹¹ อัจฉรา ฉายากุล และคณะ, พันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนของไทย, หน้า 16.

¹² United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF), Convention on the Rights of the Child [Online]. Available from: <http://www.unicef.org/crc/> [26 July 2011]

¹³ อิงอร จินตนาเลิศ, "กลไกระหว่างประเทศเพื่อการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 29.

- ข้อ 37 (b) รัฐภาคีประกันว่า ... จะไม่มีเด็กคนใดถูกลิดรอนเสรีภาพ โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยผลการ การจับกุม กักขัง หรือจำคุก จะต้องเป็นไปตามกฎหมาย และจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาที่สั้นที่สุดอย่างเหมาะสม

- ข้อ 37 (c) รัฐภาคีประกันว่า ... เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะได้รับการปฏิบัติด้วยมนุษยธรรม และด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดของมนุษย์ และในลักษณะที่คำนึงถึงความต้องการของบุคคลในวัยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพจะถูกแยกต่างหากจากผู้ใหญ่ เว้นแต่ จะพิจารณาเห็นว่าจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กที่จะไม่แยกเช่นนั้น และเด็กจะมีสิทธิที่จะคงการติดต่อกับครอบครัวทางหนังสือตอบโต้ และการเยี่ยมเยียน เว้นแต่ ในสภาพการณ์พิเศษ

- ข้อ 37 (d) รัฐภาคีประกันว่า ... เด็กทุกคนที่ถูกลิดรอนเสรีภาพมีสิทธิที่จะขอความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสมโดยพลัน ตลอดจนสิทธิที่จะดำเนินการลิดรอนเสรีภาพต่อศาล หรือหน่วยงานที่มีอำนาจอื่นที่เป็นอิสระและเป็นกลาง และที่จะได้รับคำวินิจฉัยโดยพลัน

- ข้อ 39 รัฐภาคีจะดำเนินมาตรการที่เหมาะสมทั้งปวง ที่จะส่งเสริมการฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการกลับคืนสู่สังคมของเด็กที่ได้รับเคราะห์จากการละเลยในรูปแบบใดๆ จากการแสวงหาประโยชน์ การกระทำอันมิชอบ การทรมานหรือการลงโทษ หรือการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือต่ำช้า หรือการพิพาทกันด้วยอาวุธ การฟื้นฟูหรือการกลับคืนสู่สังคมดังกล่าว จะเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ การเคารพตนเอง และศักดิ์ศรีของเด็ก

- ข้อ 40 (1) รัฐภาคียอมรับสิทธิของเด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหา ตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาที่จะได้รับการปฏิบัติต่อในลักษณะที่สอดคล้องกับการส่งเสริมความสำนึกในศักดิ์ศรีและคุณค่าของเด็ก ซึ่งจะส่งเสริมความเคารพของเด็กต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้อื่น และในลักษณะที่ต้องคำนึงถึงอายุของเด็กและความปรารถนาที่จะส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคม และการมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ของเด็กในสังคม

- ข้อ 40 (2) เพื่อการนี้และโดยคำนึงถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับตราสารระหว่างประเทศ รัฐภาคีประกันว่า

(a) จะไม่มีเด็กคนใดถูกกล่าวหา หรือตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยเหตุแห่งการกระทำหรืองดเว้นการกระทำ ซึ่งไม่ต้องห้ามตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่การกระทำหรือการงดเว้นการกระทำนั้นเกิดขึ้น

(b) เด็กทุกคนที่ถูกกล่าวหาหรือตั้งข้อหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา อย่างน้อยที่สุดจะได้รับหลักประกัน ดังต่อไปนี้

(1) ได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย

(2) ได้รับการแจ้งข้อหาทันทีและโดยตรง และในกรณีที่เหมาะสมโดยผ่านบิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย และจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เพื่อเตรียมและการสู้คดีของเด็ก

(3) ได้รับการตัดสินโดยไม่ชักช้า โดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลาง ในการพิจารณาความอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ทั้งนี้ ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือทางอื่นที่เหมาะสม เว้นแต่ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าจะไม่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงอายุของเด็ก หรือสถานการณ์ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองตามกฎหมาย

(4) จะไม่ถูกบังคับให้เบิกความหรือสารภาพผิด สามารถซักถามหรือซักค้านพยานและให้พยานของตนเข้ามามีส่วนร่วม และให้มีการซักถามพยานแทนตนภายใต้เงื่อนไขแห่งความเท่าเทียมกัน

(5) หากพิจารณาว่าได้มีการฝ่าฝืนกฎหมายอาญาก็ให้วินิจฉัยหรือมาตรการใดกำหนดโดยผลของการวินิจฉัยนั้น ได้รับการทบทวนโดยหน่วยงานหรือองค์กรทางตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระและเป็นกลางในระดับสูงขึ้นไป

(6) ให้มีความช่วยเหลือของล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากเด็กไม่สามารถเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้อยู่

(7) ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาให้เคารพต่อเรื่องส่วนตัวของเด็กอย่างเต็มที่

- ข้อ 40 (3) รัฐภาคีจะหาทางส่งเสริมให้มีการตรากฎหมาย กำหนดกระบวนการวิธีพิจารณา จัดตั้งหน่วยงานและสถาบัน ซึ่งจะใช้เป็นการเฉพาะกับเด็กที่ถูกกล่าวหาตั้งข้อหา หรือถูกถือว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

(a) การกำหนดอายุขั้นต่ำ ซึ่งเด็กที่มีอายุต่ำกว่านั้นจะถูกถือว่าไม่มีความสามารถที่จะฝ่าฝืนกฎหมายอาญาได้

(b) เมื่อเห็นว่าเหมาะสมและเป็นที่ยอมรับปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กเหล่านั้น โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยไม่มีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมายจะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่อยู่

- ข้อ 40 (4) การดำเนินการต่างๆ เช่น คำสั่งให้มีการดูแล แนะนำ และควบคุม การให้คำปรึกษา การภาคทัณฑ์ การอุปการะดูแล แผนงานการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ และทางอื่นๆ นอกเหนือจากการให้สถาบันเป็นผู้ดูแล จะต้องมิไว้เพื่อประกันว่า เด็กจะได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่เหมาะสมแก่ความเป็นอยู่ที่ดีของเด็ก และได้สัดส่วนกับทั้งสภาพการณ์และความผิดของเด็ก

การให้ความคุ้มครองตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเป็นการให้ความคุ้มครองที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากกว่าปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวคือ ให้ความคุ้มครองแก่เด็กเป็นการเฉพาะหรือเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งรูปแบบการให้ความคุ้มครองจะมีความละเอียดอ่อนกว่าการให้ความคุ้มครองบุคคลทั่วไป โดยรายละเอียดในข้างต้นจะกล่าวถึงสิทธิที่เด็กจะได้รับจากกระบวนการยุติธรรม เช่น จะไม่มีการลงโทษจำคุกตลอดชีวิตและประหารชีวิตแก่เด็กโดยเด็ดขาด แต่ในทางกลับกัน หากบุคคลดังกล่าวพ้นจากสภาพการเป็นเด็กแล้ว ก็อาจ

ต้องรับโทษจำคุกตลอดชีวิตหรือโทษประหารชีวิตก็ได้ การส่งเสริมให้มีการฟื้นฟูร่างกายและจิตใจแก่เด็กและส่งเสริมให้เด็กกลับคืนสู่สังคม การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งหน่วยงานและมีกระบวนการพิจารณาความที่สอดคล้องกับเด็กเป็นการเฉพาะ ในส่วนนี้จึงเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของตัวเด็กเองที่ต้องมีความพร้อมที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ความพร้อมดังกล่าวสามารถสร้างขึ้นได้ด้วยรูปแบบกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะเฉพาะและสอดคล้องกับสภาพร่างกายและจิตใจของเด็กด้วย หรือการให้ความคุ้มครองเด็กด้วยหลักกฎหมายอาญาทั่วไปที่มุ่งคุ้มครองสิทธิบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหา เช่น หลักการสันนิษฐานว่าบุคคลมีความบริสุทธิ์จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ว่ามีความผิดตามกฎหมาย หลักการพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่ชักช้า หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา เป็นต้น

มีข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือ แนวคิดการให้ความคุ้มครองสิทธิแก่เด็กในกระบวนการยุติธรรมตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กนี้ สามารถนำมาปรับใช้กับการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาได้เป็นอย่างดี แนวคิดบางประการไม่จำเป็นต้องใช้เฉพาะกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาเท่านั้น แต่สามารถนำมาปรับใช้กับการสอบสวนวินัยนักศึกษาได้ด้วย อาทิ หลักความเป็นกลางของผู้พิพากษาศาสามารถนำมาปรับใช้กับความเป็นกลางของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัย หลักการพิจารณาพิพากษาคดีโดยไม่ชักช้าก็มิใช่ว่าจะบังคับใช้กับกระบวนการยุติธรรมในทางอาญาเพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำไปปรับใช้ได้กับการพิจารณาพิพากษาคดีอื่นๆ ได้อีก ซึ่งรวมถึงการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาที่ต้องไม่เกิดความล่าช้าด้วย กล่าวโดยสรุปก็คือ ควรนำแนวคิดที่ได้รับจากการศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กเฉพาะส่วนที่มีความสอดคล้องกับการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษามาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสม

3.2.2 กฎหมายภายในประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชน

กฎหมายภายในประเทศที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะที่นักศึกษาเป็นเด็กและเยาวชนอาจแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก การให้ความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ และส่วนที่สอง การให้ความคุ้มครองโดยกฎหมาย

3.2.2.1 การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชนโดยรัฐธรรมนูญ

การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในอดีตปรากฏตามแนวคิดที่ว่า ด้วยสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งถือว่า สิทธิและเสรีภาพเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน แม้จะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้ก็ตาม อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นนามธรรมของสิทธิตามธรรมชาติอยู่พอสมควร เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงมีการสร้างแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ขึ้น และสหประชาชาติได้จัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเพื่อกำหนดสิทธิและเสรีภาพที่บุคคลพึงได้รับการคุ้มครองในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ ปฏิญญาฯ ดังกล่าวจึงถือว่าเป็นเอกสารลายลักษณ์อักษรที่เป็นต้นแบบให้แต่ละประเทศทั่วโลกได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ประชาชนในรัฐของตน โดยมักจะปรากฏหลักการดังกล่าวในรูปของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

สำหรับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในประเทศไทย รัฐธรรมนูญซึ่งอยู่ในฐานะกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศได้กำหนดบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน หากพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจะได้รับการบัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย¹⁴ ซึ่งหมายความว่า บุคคลที่มีสัญชาติไทยจะได้รับความคุ้มครองในการใช้สิทธิและเสรีภาพในแต่ละประเภทอย่างสมบูรณ์ตามขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนด ในที่นี้จึงรวมถึงสิทธิและเสรีภาพที่เด็กและเยาวชนพึงได้รับในฐานะที่เป็นประชาชนชาวไทยด้วย

ตามที่กล่าวมาข้างต้นว่า เด็กและเยาวชนย่อมได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปในฐานะที่เป็นประชาชนชาวไทย แต่อย่างไรก็ดี รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้แก่เด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะเจาะจงในหลายมาตรา อาทิ สิทธิที่จะได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ และ

¹⁴ แม้แต่รัฐธรรมนูญที่จัดทำโดยคณะปฏิวัติรัฐประหารก็ยังให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน อาทิ รัฐธรรมนูญที่จัดทำโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. 2549 มาตรา 3 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค บรรดาที่ชนชาวไทยเคยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้”

สติปัญญา¹⁵ สิทธิที่จะได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอบรมจากรัฐ¹⁶ หรือสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองในกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสมต่อสถานภาพที่เป็นเด็กและเยาวชน¹⁷

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การพิจารณาถึงความคุ้มครอง “สิทธิและเสรีภาพของนักศึกษา” ตามรัฐธรรมนูญนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนแรก การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในฐานะที่นักศึกษาเป็นประชาชนชาวไทย และในส่วนที่สอง การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่นักศึกษาในฐานะที่เป็นเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ มีข้อสังเกตประการสำคัญก็คือ การใช้สิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาต้องมีขอบเขตจำกัดบนพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ การใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นต้องไม่กระทบกระเทือนต่อการใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น การใช้สิทธิและเสรีภาพต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ และการใช้สิทธิและเสรีภาพต้องไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน¹⁸

3.2.2.2 การให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะเด็กและเยาวชนโดยกฎหมาย: ข้อควรพิจารณาเพื่อปรับใช้ในการสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษา

กฎหมายภายในประเทศหลายฉบับมีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะที่เป็นเด็กและเยาวชน ถึงแม้กฎหมายฉบับต่างๆ จะมีได้มีผลใช้บังคับกับกรณีการสอบสวนและลงโทษวินัยของนักศึกษาเป็นการเฉพาะ แต่การสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาก็มีความจำเป็นต้องนำหลักการหรือแนวคิดของกฎหมายเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการสอบสวนและลงโทษ ด้วยสาเหตุสำคัญที่ว่า เด็กและเยาวชนต่างมีคุณลักษณะอันเป็นสาระสำคัญแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป เช่น สภาพร่างกาย สภาพทางจิตใจ ฯลฯ ตลอดจนเห็นได้ว่า เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมิใช่อาชญากร แต่เปรียบดังผู้ป่วยที่ต้องการบำบัด แก้ไข และฟื้นฟูให้กลับตัวเป็นคนดี ทั้งนี้ ตามแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยา

¹⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 52 วรรคแรก

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 52 วรรคท้าย

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 (6)

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 28 วรรคแรก บัญญัติว่า “บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน”

ปฏิธานนิยม¹⁹ ด้วยสาเหตุเหล่านี้เอง กฎหมายจึงกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบสวนและการลงโทษแก่เด็กและเยาวชนแตกต่างกันไปจากบุคคลทั่วไป

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษากฎหมายภายในประเทศที่มีเนื้อหาเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาในฐานะที่เป็นเด็กและเยาวชน เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนและการลงโทษทางวินัยเท่านั้น เพื่อนำแนวคิดที่ได้รับมาปรับใช้กับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของนักศึกษาจากการสอบสวนและลงโทษทางวินัย

1. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กที่อายุไม่เกิน 18 ปี จากการสอบสวนเมื่อเด็กตกเป็นผู้ต้องหาโดยกฎหมายให้นำบทบัญญัติมาตรา 133 ทวิ มาบังคับใช้โดยอนุโลม

โดยสาระสำคัญของมาตรา 134/2 ประกอบกับมาตรา 133 ทวิ เป็นกรณีที่ดีที่ตั้งกล่าวเป็นความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายอันมิใช่ความผิดที่เกิดจากการข่มขืนต่อสู ความผิดเกี่ยวกับเสรีภาพ ความผิดฐานกรรโชก ชิงทรัพย์และปล้นทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ หรือคดีความผิดอื่นที่มีอัตราโทษจำคุก กฎหมายได้กำหนดให้ทีมสหวิชาชีพเข้ามามีบทบาทในการสอบสวนนั้นด้วย

“สหวิชาชีพ” เป็นการทำงานร่วมกันของบุคคลในแต่ละวิชาชีพ เพื่อให้ได้ผลสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ในงานนั้นๆ ลักษณะสำคัญของการทำงานเป็นทีม คือ มีความร่วมมือ (Cooperation) การประสานงาน (Coordination) การแลกเปลี่ยน (Reciprocity) และความร่วมมือร่วมใจ (Collaboration)²⁰ สำหรับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/2 ประกอบกับมาตรา 133 ทวิ กำหนดให้ทีมสหวิชาชีพ ได้แก่ นักจิตวิทยาหรือนักสังคม

¹⁹ จิตรลดา เหลืองภิรมย์, “สิทธิของเด็กในกระบวนการสอบสวนคดีอาญา: ศึกษากรณีเด็กเป็นผู้ถูกกล่าวหา,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 10.

²⁰ เสาวลักษณ์ วิจิตร, “การคุ้มครองสิทธิเด็กและกระทำผิดจากการสอบปากคำในชั้นสอบสวนตามกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 22.

สงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอ และพนักงานอัยการ นอกจากนี้ มาตรา 134/1 ยังกำหนดให้ในคดีที่ผู้ต้องหาอายุไม่เกิน 18 ปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนที่จะเริ่มถามคำให้การ พนักงานสอบสวนจำต้องสอบถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ หากไม่มีจะต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา ดังนั้น ในกรณีผู้ต้องหาเป็นเด็กที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ทีมสหวิชาชีพที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการสอบสวนจึงรวมถึงทนายความด้วย

ในระหว่างการสอบสวน หากนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์เห็นว่า การถามปากคำเด็กคนใดหรือคำถามใด อาจส่งผลกระทบต่อจิตใจของเด็กอย่างรุนแรง พนักงานสอบสวนต้องถามคำถามนั้นผ่านทางนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์จะขัดเกลาคำถามให้มีความเหมาะสม ไม่กระทบกระเทือนหรือกดดันต่อสภาพจิตใจของเด็ก หรือการที่บุคคลที่เด็กร้องขอได้เข้าร่วมการสอบสวนด้วยนั้นก็เพื่อให้เด็กมีความสบายใจ ไม่เกิดภาวะที่กดดันมากเกินไป

วัตถุประสงค์ของกฎหมายในการบัญญัติให้มีทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมการสอบสวนในกรณีที่เด็กตกเป็นผู้ต้องหา ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของเด็กและลดภาวะความกดดันซึ่งอาจกระทบต่อสภาพจิตใจของเด็กลงด้วย สำหรับการสอบสวนวินัยของนักศึกษา ก็คงไม่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่สถาบันอุดมศึกษาจะกำหนดให้ผู้มีหน้าที่สอบสวนนักศึกษาอยู่ในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีวิวุฒิและคุณวุฒิมากกว่านักศึกษา นักศึกษาเองก็ยากจะหลีกเลี่ยงที่ต้องเผชิญกับสภาพความกดดันต่อจิตใจ การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดให้มีทีมสหวิชาชีพเข้าร่วมการสอบสวน จึงถือเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่การสอบสวนและลงโทษทางวินัยของนักศึกษาควรนำมาประยุกต์ใช้ เพราะอย่างน้อยก็เป็นการลดสภาพความกดดันและการกระทบกระเทือนต่อจิตใจของนักศึกษาลงได้

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 หมวด 7 ว่าด้วยการส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา มาตรา 63 ได้บัญญัติถึงบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการส่งเสริมพฤติกรรมของนักศึกษาไว้ว่า “โรงเรียนและสถานศึกษาต้องจัดให้มีระบบงานและกิจกรรมในการแนะแนวให้คำปรึกษาและฝึกอบรมแก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม ความรับผิดชอบต่อสังคม และความปลอดภัยแก่นักเรียนและนักศึกษา ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง” นอกจากนี้ ยังได้ตรา “กฎกระทรวงกำหนดพฤติกรรมของนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548” โดยมีเนื้อหาเป็นการ

กำหนดพฤติกรรมที่นักศึกษาจะต้องไม่ประพฤติปฏิบัติ เช่น หนีเรียนหรือออกนอกสถานศึกษา โดยไม่ได้รับอนุญาตในช่วงเวลาเรียน เล่นการพนัน จัดให้มีการเล่นการพนัน หรือมั่วสุมในวงการพนัน พกพาอาวุธหรือวัตถุระเบิด ซื้อ จำหน่าย แลกเปลี่ยน เสพสุราหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ สิ่งมีนเมา บุหรี่ หรือยาเสพติด เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้ตรา “ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548” กำหนดลักษณะของการลงโทษแก่นักศึกษาที่มีพฤติกรรมฝ่าฝืนกฎกระทรวงข้างต้น หรือฝ่าฝืนต่อระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยนักศึกษาของสถาบันการศึกษาที่ตนสังกัด โดยกำหนดลักษณะการลงโทษทางวินัยไว้ 4 สถาน ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน ทำทัณฑ์บน ตัดคะแนนความประพฤติ และทำกิจกรรมเพื่อให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งได้บัญญัติถึงรายละเอียดของการลงโทษในแต่ละสถานไว้ด้วย

สำหรับแนวทางการกำหนดระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับวินัยนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนนั้น ก็สามารถนำหลักการที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ตลอดจนกฎกระทรวง หรือระเบียบที่กล่าวมาข้างต้น มาเป็นแนวทางในการกำหนดระเบียบข้อบังคับฯ ในส่วนของการลงโทษทางวินัยของนักศึกษาได้อย่างเหมาะสม เพราะอย่างน้อยระเบียบข้อบังคับฯ ของสถาบันอุดมศึกษาก็จะมีความสอดคล้องกับแนวทางนโยบาย และกฎหมายของรัฐ ซึ่งจะส่งผลให้การบังคับใช้ระเบียบข้อบังคับฯ ของสถาบันอุดมศึกษาไม่สู้เสี่ยงว่าจะขัดต่อกฎหมายของรัฐหรือไม่